

Diaconessenkerk, 29-8-2010, overdenking bij Prediker:

Voor veel mensen is Prediker die man van de somberheid en het cynisme.
Alles is ijdelheid, vluchtig, damp.
Er is niets nieuws onder de zon.
Het bestaan is tobben en zwoegen.
Niet echt iemand die je op je feestje uitnodigt om de sfeer er in te brengen.
Hij kent het leven, hij ziet hoe het in elkaar zit, en hij wil ons vooral voorhouden: stel je er maar niet teveel van voor.
En heb vooral niet het idee dat je veel aan dat leven kunt veranderen, dat het zich laat sturen of beheersen.
Het komt zoals het komt, en zo heb je het te nemen.

Prediker schrijft in de derde eeuw voor Christus.
De derde eeuw – dat wil zeggen: de hoogtijdagen van de wijsheidsliteratuur.
Onder invloed van de Griekse cultuur die zich in die tijd wijd verspreide, ging er veel aandacht uit in woord en geschrift naar vragen als: wat is nou goed en wat is kwaad, hoe leidt je een gelukkig leven, wat is waarheid en wat heeft zin – al die vragen die samenhangen met leven en mens-zijn.
Ook in Israel bloeide die wijsheidsliteratuur.
Als je het in het grote lijnen van de geschiedenis bekijkt, zou je ook kunnen zeggen: de tijd was er rijp voor.
Er was ooit die tocht uit Egypte door de woestijn geweest, daarna de tijd van settelen in het nieuwe land, de periode van de koningen en de profeten.
Daarna was er het drama van de ballingschap geweest, grote groepen van het volk waren weggevoerd, er was onderdrukking geweest – zo rond het jaar 500 was dat achter de rug, en met al die ervaringen in de bagage, is de tijd rijp voor wat meer bezinnende literatuur.
De grote zekerheden hebben een aantal flinke deuken opgelopen – en hoe dan nu verder?
Wat geloof je?
Wat is waarachtig en houdbaar?
Wat brengt geluk en wat geeft zin?

Vragen van die tijd, maar evengoed vragen die mensen bezighouden tot op vandaag.
Met vaak als achterliggende gedachte: als je maar weet of inzicht hebt in hoe het leven in elkaar zit, als je de structuur kunt doorgronden, dan kun je er ook wel richting aan geven.
En dat, zo was de gedachte (en het is het voor veel mensen denk ik nog steeds), dat zou toch geweldig zijn.
As je kijkt in de gemiddelde boekwinkel, bij het schap zelfhulpboeken – wat je allemaal wel niet aan kunt pakken, en kunt veranderen: je relatie, je gezondheid, je carrière - als je het maar op de goede manier doet.
Veranderen lijkt het toverwoord, en wie blijft zitten waar hij zit, doet dat zelf, en doet zichzelf tekort, zo lijkt het motto.
In zo'n zelfde cultuur, in zo'n zelfde sfeer spreekt Prediker.
Met een scherpe blik en met een scherpe tong.
Want hij ziet hoe de mensen opgaan in al die grote vragen en wensen, in dat willen doorgronden, in dat willen snappen en in de vingers krijgen van het leven van het leven.
En je ziet hem z'n hoofd schudden: het is zo zinloos allemaal.

Al dat uitdenken van theorieën over het leven, het brengt je uiteindelijk nergens.
Het leven is geen diep doordacht en prachtig neergezet huis van waarheden en patronen, waarin de dingen eerlijk of rechtvaardig gaan en waar je van op aan kunt.
Het leven heeft tijden en momenten – met alles wat daarbij hoort aan emoties, aan vreugde en teleurstelling, aan uitdagingen en fiasco's.
Geef je daar maar aan over.
En geef de dingen nou maar gewoon hun tijd, want alle dingen hebben hun tijd, ze horen bij je leven – lachen en huilen, vallen en opstaan, luisteren en spreken, opbouwen en afbreken, de ander en jezelf, geboren worden en sterven.
Dat is het leven.
Niet meer en niet minder.
En misschien is die gedachte, dat de dingen ook gewoon hun tijd nodig hebben, ons, moderne mensen, te vreemd geworden.
Is voor ons tijd vooral een kwestie van de ene minuut die na de andere komt, en het gaat maar door en het gaat maar door.
Maar Prediker, en daarin is hij heel bijbels, spreekt vanuit de notie van 'vervulde tijd', van die tijd rijp is, tijd die aanbreekt in plaats tijd die zomaar is.
Zoals ook na tien plagen de tijd rijp is dat Israel uit Egypte vertrekt, en zoals na veertig jaar de tijd aanbreekt om het beloofde land binnen te gaan.
En zoals, wanneer Jozef en Maria in Bethlehem aankomen, de tijd daar is dat Jezus geboren zal worden, en de derde dag na zijn dood is de tijd vervuld en graf leeg.
Elke keer is het: de tijd is rijp, nu kan het gebeuren, nu gaat het gebeuren.
En tot dat moment is het: uithouden, vertrouwen, verwachten.
Leven in het besef dat de tijd neemt en de tijd geeft.
Dat de dingen komen en gaan.
Leef het leven dus maar hier, waar het is.

Is dat pessimistisch, is dat cynisch?

Het is realistisch, met beide benen op de grond, in de klei van alledag.

Leef je leven hier en nu, en geniet daarbij van het goede wat er is.

Want dat benadrukt Prediker ook een heel aantal keren.

Beleef het leven, God heeft het je gegeven, welaan dan, zegt hij: pak het dan ook met beide handen aan – zo heeft God het bedoeld.

Er is heel veel wat we niet kunnen, we kunnen de toekomst niet afdwingen, we kunnen de geschiedenis niet omgooien, we kunnen het leven uiteindelijk niet naar onze hand zetten, je bent als mens kwetsbaar en beperkt – accepteer dat, maar blijf daar niet in steken en denk daarom nog niet gering over wat wèl in ons vermogen ligt: doen wat je hand vindt om te doen, genieten van elkaar, van vriendschap, van eten en drinken, van de natuur - kortom: vergeet niet te leven.

Het is veelzeggend dat de joden deze woorden lezen op het Loofhuttenfeest.

Wanneer ze zeven dagen niet in huis wonen, maar in een hut, een tent, met een opening aan de bovenkant – om zo de herinnering te bewaren aan de tenten waarin het volk woonde in de woestijn.

Het is die tent die de afhankelijkheid en de kwetsbaarheid van het bestaan uitdrukt.

Maar in die tent wordt gegeten en gedronken, worden gasten genodigd en het leven gevierd.

Dat is een hele vruchtbare spanning: juist het jezelf te binnen brengen dat je niet alles hebt en bent en kunt, de beperktheid en kwetsbaarheid, geeft je ruimte om je concentreren op wat het leven je wel geeft en wat wel binnen je bereik ligt, op wat je hand vindt om te doen en op wat God je gegeven heeft.

In dat verband vind ik die zin uit Prediker 7 ook zo mooi en zo sterk.

Daar spreekt Prediker over de onrechtvaardigheid die het leven kent:

Een rechtvaardig mens gaat aan zijn rechtvaardigheid ten onder, een onrechtvaardig mens leeft lang ondanks zijn slechte daden.

En dan komt het: Wees daarom niet al rechtvaardig, en meet jezelf geen overdreven wijsheid aan – maar wees ook niet te zeer goddeloos, en wees niet overmatig dwaas’.

Het zijn op het eerste gehoor vreemde zinnen: ‘Wees niet al te rechtvaardig en wees niet al te goddeloos’.

Je kunt je voorstellen dat het zo’n zin is geweest die ervoor gezorgd heeft dat Prediker niet zomaar aan de canon van het Oude Testament werd toegevoegd.

Dat dit iets was, waar de rabbijnen wel even over hebben nadenken of dat er nou in moest. Want het lijkt in strijd met de Bijbelse boodschap.

Het zou toch moeten zijn: ‘Wees heel erg rechtvaardig en wees helemaal niet goddeloos’? Maar Prediker kiest voor allebei wat minder.

Aan teveel rechtvaardigheid brand je op.

Altijd het goede doen, en de regels en woorden die daarbij horen in acht nemen - hoe prijzenswaardig dat ook is – maar je altijd alleen voor de goede zaak inzetten, dat houdt je als mens niet vol - als je dat van jezelf eist, dan eis je van jezelf dat je bent als God, want alleen Hij is werkelijk rechtvaardig.

En als je helemaal niet goddeloos zou zijn, dan zou je zijn als God.

Maar je bent God niet, zeg Prediker.

Leef in het besef van je beperktheid, wees bescheiden over wat je kunt en bent, en geniet van de ruimte die dat je geeft.

Ruimte om te zijn wie je bent en om er voor elkaar te zijn , opdat ook die ander het leven als geschenk kan aanvaarden.

‘Wees niet al te rechtvaardig en wees niet al te goddeloos’.

Is Prediker cynisch, een teleurgesteld en fatalistisch mens?

Nogmaals, nee – het is een mens met oog voor de werkelijkheid.

Hij realiseert zich terdege dat we niet leven in de wereld zoals die zou moeten zijn, zou kunnen zijn, maar in de wereld zoals die is.

Maar ook die wereld leeft onder de hoede van de Eeuwige.

Prediker pleit voor zelfkennis, voor zelfacceptatie.

En hij houdt zijn lezers en hoorders voor: kijk naar jezelf met de ogen van God.

Het huis van je leven, met zijn mooie en minder mooie kanten, met zijn scheuren, zijn verveloosheid en zijn achterstallig onderhoud, een huis waaraan gebouwd en gebroken wordt, het is jouw huis en het staat in de zon van hem die je geschapen heeft.

Ik ben blij dat Prediker met zijn wijsheid een plek in het verhaal van God met mensen gekregen heeft.

Het is geen hoge en verheven taal die hij spreekt.

Het is wijsheid voor het leven van vandaag en morgen en elke dag die God je geeft.

Amen.